

Asia: VN/30163/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

Visio

**Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon visiota?
Kyllä / En. Jos ette, kuvaillkaa mahdolliset muutostarpeet.**

Kyllä

Mahdolliset muutostarpeet.

-

Tavoitteet

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta?

En, tavoitteet eivät vastaa omaa näkemystäni

Jos vastasitte en, kuvaillkaa tiiviisti mahdolliset muutostarpeet.

Tavoitekohta: Kulttuurin tekijät ja sisällöt avainasemassa

Kulttuurin tekijät muodostavat keskeisen perustan taide- ja kulttuuritoiminnalle ja edelleen sen yhteiskunnalliselle merkitykselle. On tärkeää, että selonteon tavoitteissa ja toimenpiteiden tasolla tunnistetaan ja tuodaan esiin monenlaiset taiteen ja kulttuurin tekijät, erityisesti luovan toiminnan ytimessä olevat taiteilijat, mutta myös muut taide- ja kulttuurialojen ammattilaiset ja erilaisten yhteisöjen ja organisaatioiden työ taiteen ja kulttuurin kentällä.

Toimenpide-ehdotukset

Tässä on lueteltu yhdeksän toimenpidekokonaisuutta. Mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa? Valitse ensin yksi (1) haluamasi toimenpidekokonaisuus ja kirjoita sen jälkeen haluamasi toimenpide-ehdotukset alla olevaan tilaan kaikki peräkkäin. Valitse yhteensä enintään viisi (5).

-

Oma roolinne tulevassa toimeenpanossa

Millaisena näette oman tai edustamanne tahon roolin kulttuuripoliittisenselonteon toimeenpanossa?

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore on kulttuuripolitiikan asiantuntijaorganisaatio, jonka tehtävänä on tuottaa ja välittää kulttuuripolitiikkaa koskevaa tietoa ja tutkimuksia. Cuporen rooli toimeenpanossa kytkeytyy etenkin kulttuurialaa koskevan tietoperustan ylläpitämiseen, tuottamiseen ja analysointiin. Tämä parantaa tiedon hyödynnettävyyttä alan vaikuttavuuden tunnistamiseksi, päätöksenteon pohjaksi sekä toiminnan suuntaamiseksi (vrt. selonteko luku 3.1).

Cuporen tutkimusteemoja ovat taide- ja taiteilijapolitiikka, kulttuuriset oikeudet ja osallisuus sekä moninaisuus taiteen ja kulttuurin alalla, kunnat ja alueet, kulttuuripolitiikan rakenteet ja ohjaus, kulttuurin tuotanto ja luovat alat sekä tekijänoikeusjärjestelmä. Tutkimuksessa poikkileikkaavina teemoina kulkevat vaikutukset ja vaikuttavuus, kulttuuripolitiikan kehitys ja muuttuva toimintaympäristö. Cuporessa on vahvaa asiantuntemusta ja valmiutta tiedon tuottamiseksi toimeenpanossa esitettyjen tavoitekokonaisuuksien toteuttamisen ja seurannan pohjaksi samoin kuin kulttuurialaa ja kulttuuripolitiikkaa koskevan analyttisen tilannekuvan muodostamiseksi.

Tiivistelmä näkemyksistänne

Tähän voitte kirjoittaa mahdolliset muut kulttuuripoliittista selontekoa koskevat huomionne.

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore kiittää mahdollisuudesta lausua selonteosta. Aikaisempien huomioiden lisäksi haluamme kiinnittää huomiota seuraavanlaisiin asioihin:

Kiitämme, että on laadittu selonteko, jonka kautta kulttuuripolitiikkaan kohdistuu pitkän aikavälin strategisia tavoitteita. Selonteon luonnoksessa esitetään joitakin hyvin konkreettisia toimenpiteitä tavoitteisiin pääsemiseksi, mutta monilta osin selonteko pysyttelee vielä hyvin yleisellä tasolla. Keskeistä selonteon tavoitteiden toteutumiseksi on, että myöhemmin laadittavassa toimenpanosuunnitelmassa täsmennetään ja kuvataan konkreettisesti ja käytännönläheisesti tarvittavat toimenpiteet, niiden aikataulus ja seuranta.

Useiden selonteon luonnoksessa käytettyjen käsitteiden ja määritelmien epämääräisyys johtaa yleiseen epämääräisyyteen ja epäselvyyteen myös asetetuissa tavoitteissa ja toimenpiteissä. Erityisesti kulttuuripolitiikan määritelmää luvussa 1.1. on tarvetta täsmentää. Selkeän määritelmän puuttuessa selonteon toimenpiteissä on epämääräisyyttä esimerkiksi liittyen opetus- ja kulttuuriministeriön tehtäviin sekä kulttuuripolitiikan ja muiden politiikkasektorien suhteeseen. Selonteon luonnoksen luvun 1.2 alla kulttuuripolitiikan kuvataan koostuvan politiikkatoimista, jotka kohdistuvat kulttuurin arvoketjun eri kohtiin, ja jatkuvan kulttuurin yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Tämä on jo huomattavasti konkreettisempi ja selkeämpi kuvaus kulttuuripolitiikasta ja antaa konkreettisemmän pohjan myös tavoitteiden määrittelylle.

Luvussa 1.1 todetaan kulttuurin määrittelyn osalta: "Suomessa kansalliskielet määritetään perustuslaissa, ja ne ovat kansallisen identiteetin kivijalka. Suomalaiset voivat olla ylpeitä omasta monipuolisesta kulttuuriperinnöstään." Suomessa asuu koko ajan kasvava määrä ihmisiä, jotka eivät puhu äidinkielenään Suomen kansalliskieliä tai jotka eivät kansalaisuudeltaan ole suomalaisia. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuoden 2023 lopussa vieraskielisiä henkilöitä 558 294 eli noin 10 % väestöstä. Lisäksi Suomessa asuu suuri määrä ulkomaalaistaustaisia henkilöitä. Vaikka heidät tunnustetaan selonteossa myöhemmin tavoitteiden ja toimenpiteiden tasolla, olisi tärkeä ulottaa selonteko koskemaan näitä ihmisiä myös heti alussa.

Luvussa 1 oleva tiivis nykytilan kuvaus ei toimi riittävänä pohjana selonteon tavoitteiden ja toimenpiteiden avaamiseksi. Se myös keskittyy vahvasti kulttuuritoiminnan ja sen vaikutusten taloudelliseen näkökulmaan. Monet keskeiset asiat avataan paremmin liitteenä olevissa kuvauksissa kulttuuripolitiikan nykytilasta, keskeisistä muutosvoimista sekä yhteyksistä muihin politiikka-aloihin. Olisi lukijan näkökulmasta parempi, että nämä selontekoa keskeisesti taustoittavat kuvaukset tulisivat vahvemmin esiin jo varsinaisessa tekstissä.

Kiitämme toimenpidettä kulttuurialaa koskevan tietoperustan vahvistamiseksi sekä tiedon hyödyntämisen parantamiseksi. Kiitettävää on myös, että selonteon tavoitteiden seuranta esitetään vastuutettavaksi uudelle toimielimelle ja että seurantaan esitetään konkreettisia toimenpiteitä, kuten kulttuuripolitiikan tila -raportin ja seurantaindikaattoreiden laatiminen sekä erillisen toimeenpanosuunnitelman laatiminen. Seurannan toteuttaminen vaatii olemassa olevan kulttuuripolitiikan tietoperustan ylläpitämistä sekä tiedontuotannon kehittämistä. Tähän eri toimijoiden yhteistyö muodostaa keskeisen perustan. Pirstaleista kulttuuripolitiikan tietoperustaa on viimeisten vuosien aikana pyritty kasaamaan yhteen erilaisissa kehittämistoimenpiteissä ja -hankkeissa. Kuntaliiton ja Cuporen konsortioyhteistyönä toteuttama Kultti-hanke kerää ja tuo yhteen kuntien kulttuuritoiminnan tietoperustaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja kulttuurialalta tilastotietoa tuottavien organisaatioiden toteuttama taidejakulttuuri.fi -sivusto kokoaa yhteen tilastoraportteja, apurahahakemiston sekä uutisia alan tietojulkaisuista. Myös Tilastokeskuksen kulttuuri-, joukkoviestintä- ja vapaa-aikatilastotuotanto on korvaamaton osa kulttuuripolitiikan tietoperustaa. Taloudellisesti epävarmoina aikoina ja säättötoimenpiteiden alla monet tiedon tuotantoon ja tietopohjan ylläpitämiseen liittyvät hankkeet ja prosessit ovat uhattuna. Tämä saattaa rapauttaa kulttuuripolitiikan tietoperustaa ja tiedolla johtamisen mahdollisuuksia peruuttamattomalla tavalla.

Kiitämme, että kulttuurin monenlaiset välilliset ja välineelliset vaikutukset tunnustetaan selonteossa. Kulttuuripolitiikan välittömimmät tavoitteet tulee rajata kulttuuripolitiikan hallinnoimalle sektorille, mutta yhteistyössä muiden sektoreiden kanssa voidaan ja tulee edistää laajempia yhteiskunnallisia tavoitteita. Yhteistyön edistäminen eri tasoilla on tärkeä ja keskeinen keino tavoitteisiin pääsemiseksi ja on hyvä, että se tuodaan vahvasti esiin selonteossa. Toimenpiteiden tasolla on tärkeä tunnustaa, että myös yhteistyön toteuttaminen ja siitä tuloksien saaminen vaatii resursseja.

Selontekotekstissä nostetaan esiin osaamisen merkitys digitalisaation mahdollisuuksien hyödyntämisessä. Cuporen audiovisuaalista alaa koskevassa tutkimuksessa (Kautio, T. & Lefever, N.

(2023). Sopimussuhteet muutoksessa: Audiovisuaalisen alan tekijänoikeudellisia kysymyksiä. Cuporen verkkojulkaisuja 74) todetaan, että teknologisen kehityksen myötä tekijänoikeustietämyksen ja sopimusosaamisen merkitys korostuu, mutta samalla yksittäisten luovan työn tekijöiden voi olla entistä vaikeampaa saavuttaa riittävä ymmärrys tekijänoikeudellisista ja sopimuskysymyksistä neuvotellakseen oikeuksiensa siirrosta. Tutkimuksen kehittämis ehdotuksissa nostettiin esiin tekijänoikeustiedon sekä sopimusneuvotteluja koskevan asiantuntijatuen saatavuuden kehittäminen (Kautio & Lefever 2023, s. 99, 105).

Tekijöiden asemaa parantavina keinoina tekstissä on tuotu esiin ansainnan vahvistaminen alusta- ja tekijänoikeustaloudessa. Cuporen audiovisuaalisen alan tekijänoikeudellisia kysymyksiä koskevassa tutkimuksessa todetaan, että digitalisaation myötä markkinat ovat kansainvälistyneet, mikä tuo uusia haasteita ja mahdollisuuksia tekijänoikeustulojen ohjautumiseen arvoketuissa. Siten esimerkiksi teosten käyttöä koskevan metadatan ja sisältöjen rajat ylittävää lisensiointia koskevien korvauskäytäntöjen merkitys korostuu entisestään. Tutkimuksen kehittämis ehdotuksissa nostettiin esiin kannustaminen entistä parempaan teosten käytön raportointiin kehittämällä yhteisiä datan jakamisen käytäntöjä.

Kiitämme, että tekoölyyn liittyvät eettiset ja tekijänoikeudelliset kysymykset nostetaan selonteossa selkeästi esiin. Tekoölykehityksellä on nähtävissä merkittävä vaikutus työllisyyteen ja ansaintaan kulttuuri- ja luovilla aloilla. Tulevaisuudessa tarvitaan sääntöjä ja ohjeita tekoölyn eettiseen hyödyntämiseen. On myös tarkasteltava mahdollisuuksia parantaa tekoölyjen koulutusaineiston läpinäkyvyyttä ja kehittää uusia ansaintamalleja, jotka perustuvat tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttöön tekoölyjen kehittämisessä. Luovan työn tekijät eivät tähän saakka ole tyypillisesti saaneet korvauksia teostensa hyödyntämisestä tekoölyjen koulutusaineistoina. Tähän liittyvien liiketoimintamallien kehittämistä on tarvetta tukea, jotta teoksen hyödyntäminen toisi korvauksen tekijälleen.

Digitalisaation muutosvoimien kuvataan selonteossa olevan ennakoimattomia (s. 17). Tähän on helppoa yhtyä, ja sen vuoksi tarvitaankin tutkimustietoa siitä, miten teknologisen kehityksen haasteisiin voidaan vastata, miten tekijänoikeusjärjestelmän tulisi kehittyä ja miten esimerkiksi luovan työn tekijöiden ansaintamahdollisuuksia kansainvälisillä markkinoilla voidaan edistää. Näitä kysymyksiä olisi hyvä tuoda esiin myös seuranta- ja mittareita kuvaavassa luvussa. Tarvetta on digitalisaation ja tekoölykehityksen vaikutuksiin liittyvän tietopohjan luomiseen, ennen kaikkea kulttuuri- ja luoviin aloihin kohdistuvien työllisyysvaikutusten ja ansaintamallien muutoksen näkökulmista.

Tuukkanen Johanna
Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edisämässätiö

